

Alþingi
Nefndasvið Austurstræti 8-10
150 REYKJAVÍK

Reykjavík 30.4.2018
Tilvísun: 201802-0007

Efni: Umsögn um tillögu þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun), 9. mál.

Alþýðusamband Íslands hefur fengið til umsagnar tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu. Með tillögunni er lagt til að skipaður verði starfshópur sem kortleggi leiðir til að tryggja öllum borgurum landsins skilyrðislausa grunnframfærslu með það að markmiði að styrkja efnahagsleg og félagsleg réttindi fólks og stuðla að jöfnum tækifærum.

ASÍ hefur í rúmlega 100 ára sögu sinni barist fyrir rétti fólks til mannsæmandi framfærslu og almennra lífsgæða. Verkalýðshreyfingin leggur áherslu á hækkun lægstu launa og umbætur í réttinda- og tryggingakerfum landsmanna. Krafa okkar er að allir geti lifað af launum sínum og sé tryggð framfærsla vegna atvinnuleysis, barnsfæðinga, aldurs, fötlunar, sjúkdóma og slysa.

ASÍ stendur vörð um þau framfærslu- og réttindakerfi sem til staðar eru. Stjórnvöld þurfa að tryggja að nægilegu fé sé veitt til þeirra svo að enginn þurfi að búa við fátækt. Brýnustu verkefni stjórnvalda eru að gera umbætur á þessum kerfum. Sérstaklega er vakin athygli á skattkerfinu, almannatryggingakerfinu og vinnumarkaðstengdum réttindum.

Stjórnvöld verða að gera umbætur á **skattkerfinu** til að draga úr skattbyrði þeirra tekjulægri með hækkun persónuafsláttar og með því að draga úr eignatengingum vaxtabóta og tekjutengingum barnabóta. Gott yfirlit yfir gríðarlega skattbyrðisaukningu lágtækjufólks er að finna í skýrslu ASÍ „[Skattbyrði launafólks 1998-2016](#)“ sem gefin var út í ágúst 2017.

Mikið skortir á að **vinnumarkaðstengdu réttindin** hafi verið endurreist í kjölfar efnahagshrunsins haustið 2008. Tryggja þarf að atvinnuleysistryggingar fylgi launaþróun og hækka verður launatengdu réttindin til jafns við grunnréttindin. Einnig verða réttindi í Ábyrgðasjóði launa að fylgja launaþróun. ASÍ hefur ítrekað gagnrýnt þá lífsskjaraskerðingu sem ungubarnafjölskyldur hafa mátt þola á síðustu árum vegna mikillar kaupmáttarrýrnunar fæðingarorlofs. ASÍ telur brýnt að hækka nú þegar hámarksgreiðslur úr fæðingarorlofssjóði í 645.000 krónur á mánuði og lítur það alvarlegum augum að ekki eiga að fara að tillögum starfshóps um framtíðarstefnu í fæðingarorlofsmálum sem lagði til að tekjur upp að 300.000 krónum á mánuði skerðist ekki og að fæðingarorlof verði lengt úr 9 mánuðum í 12 í áföngum.

Mikilvægar umbætur voru gerðar á ellilífeyrishluta **almannatrygginga** árið 2017 en mikilvægt er að draga úr tekjutengingum í kerfinu. Fara verður strax í endurskoðun á örorkulífeyrishlutanum en örorkulífeyrisþegar búa við óviðunandi kerfi með krónu á móti krónu skerðingum. Þá brýnir ASÍ stjórnvöld til að auka réttindi þeirra lífeyrisþega sem búa með öðrum en réttindi þeirra hafa verið skert hlutfallslega miðað við þá sem búa einir á síðustu árum.

Kjör og lífsgæði ráðast ekki síður af þeirri almannabjónustu sem stjórnvöld veita og kostnaði fólks við hana. ASÍ hefur ávallt lagt ríka áherslu á **húsnæðismál**. Almenna íbúðakerfið, sem veita á lágtekjufólki aðgang að leiguhúsnæði á viðunandi verði, hefði ekki orðið að veruleika nema fyrir áralanga baráttu og staðfestu verkalýðshreyfingarinnar. Meginverkefni stjórnvalda á næstu árum er að veita auknu fé til stofnstyrkja almennra íbúða og fjölga þeim til samræmis við þörf. Einnig þarf að tryggja að húsnæðisbætur fylgi leiguverði. Húsnæðisöryggi er grundvöllur fyrir mannsæmandi líf.

Kostnaður sjúklunga vegna **heilbrigðisþjónustu** er allt of hár. Ísland sker sig úr í samanburði við hin Norðurlöndin í því hversu margir þurfa að fresta nauðsynlegri heilbrigðisþjónustu vegna kostnaðar. Nýtt greiðsluþátttökukerfi auðveldar stjórnvöldum að lækka kostnað landsmanna við að leita sér þjónustu innan heilbrigðiskerfisins en til þess þarf að veita auknum fjármunum inn í kerfið.

Íslenska velferðarkerfinu er ætlað að mæta mismunandi þörfum fólks með tilliti til framfærslubyrði, stöðu á vinnumarkaði, heilsu og aldurs auk ýmissa annarra þarfa. Til að það nái markmiðum sínum um efnahagslegt og félagslegt öryggi fólks og jöfnuð hvetur ASÍ Alþingi til að standa vörð um velferðarkerfið og tryggja virkni þess og fjármögnun.

Vaxandi áhuga gætir á skilyrðislausri grunnframfærslu til að takast á við aukinn tekju- og eignaójöfnuð, mögulegar breytingar á eðli starfa vegna tæknibreytinga og til að auka frelsi fólks til athafna. ASÍ telur mikilvægt að taka þátt í þessari umræðu og hélt ráðstefnu um borgaralaun í byrjun mánaðarins. Umræðan um borgaralaun er áhugaverð því hún varpar nýju ljósi á áskoranir samtímans. ASÍ varar þó við hugmyndinni um að ríkissjóður fjármagni grunnframfærslu allra landsmanna enda væri það gríðarlega kostnaðarsamt og myndi að

öllum líkindum auka ójöfnuð og draga verulega úr getu hins opinbera til að veita almannajónustu og tryggja mannsæmandi framfærslu þeirra hópa sem þurfa að reiða sig á framfærslukerfi hins opinbera.

Hins vegar eru til margar útfærslur á borgaralaunum og ASÍ setur sig ekki upp á móti því að sérstök nefnd verði skipuð til að afla frekari þekkingar og meta hvort tilefni sé til tilraunaverkefna um borgaralaun.

Virðingarfyllst,

Sigríður Ingibjörg Ingadóttir
Hagfræðingur hjá ASÍ

Nefndasvið Alþingis
Velferðarnefnd
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík 28. febrúar 2018

Meðfylgjandi er umsögn Barnaheilla - Save the Children á Íslandi um tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun), 9. mál., þingskjal 9.

Virðingarfyllst,
f.h. Barnaheilla - Save the Children á Íslandi

Erna Reynisdóttir,
framkvæmdastjóri

Umsögn Barnaheilla – Save the Children á Íslandi um tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun)

Barnaheill – Save the Children á Íslandi telja mikilvægt að unnið sé með markvissum hætti að því að tryggja öllum á Íslandi viðunandi lífsskilyrði, þannig að allir geti lifað með reisn. Uppræta þarf fátækt og tryggja jöfn tækifæri allra. Slíkt er til hagsbóta fyrir samfélagið allt.

Barnaheill vilja sérstaklega leggja áherslu á stöðu barna og að tryggja beri öllum börnum þau réttindi sem þau eiga samkvæmt barnasáttmála Sameinuðu þjóðanna, sem lögfestur hefur verið á Íslandi. Samkvæmt Barnasáttmálanum má ekki mismuna börnum vegna stöðu þeirra eða foreldra þeirra. Börn sem alast upp við fátækt eru líklegri til að búa við fátækt sem fullorðnir einstaklingar og hafa ekki sömu tækifæri og önnur börn til lífs og þroska og til að rækta hæfileika sína. Barnaheill vilja því leggja áherslu á gjaldfrjálsa grunnþjónustu með öllu, ekki síst fyrir börn s.s. skóla og heilbrigðisþjónustu. Gjaldfrjáls grunnþjónusta er eitt besta tæki til jöfnuðar og jafnra tækifæra allra.

Hugmyndin um skilyrðislausa grunnframfærslu sem hér er kynnt er róttæk, eins og fram kemur í greinargerð með tillögunni, en Barnaheill telja rétt að farið verði í faglega greiningarvinnu á slíku, ekki síst með hliðsjón af þeim markmiðum tillögunnar að uppræta fátækt, stuðla að frelsi og jafnrétti, skilvirkni og samstöðu, að jörðin sé sameiginleg eign allra jarðarbúa, sveigjanleika á vinnumarkaði, baráttu gegn atvinnuleysi og ómannúðlegum vinnuskilyrðum. Í þeirri vinnu þarf ekki síst að skoða stöðu barna og fjölskyldna þeirra, jafnrétti og jöfnuð.

Barnaheill lýsa því yfir stuðningi við þingsályktunartillögu þessa um að skipaður verði starfshópur til að skoða gaumgæfilega kosti og galla skilyrðislausrar grunnframfærslu og til setja fram tillögur um færar leiðir.

Barnaheill vinna að bættum mannréttindum barna og leggja kapp við að uppræta fátækt meðal barna og að tryggja jöfnuð og jöfn tækifæri fyrir alla, í samræmi við Barnasáttmálann.

Nefndasvið Alþingis

Austurstræti 8-10

150 Reykjavík

Hagsmunasamtök
Heimilanna

16.12.2017

Efni: Umsögn Hagsmunasamtaka heimilanna um 9. mál á 148. löggjafarþingi

Tillaga til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun)

Tillaga þessi lýtur í meginatriðum að því að kortleggja leiðir til að tryggja öllum borgurum landsins skilyrðislausa grunnframfærslu og að útrýma fátækt. Þrátt fyrir að um háleit markmið sé að ræða, er ekkert því til fyrirstöðu að hægt sé að ná þeim í jafn auðugu landi og Íslandi. Til þess að tryggja slíka framfærslu þarf að byrja á því að skilgreina þau neysluviðmið sem slík grunnframfærsla þyrfti að miðast við, en tillaga til þingsályktunar um útreikning á slíkum viðmiðum fyrir íslensk heimili var lögð fram sem 18. mál á 144. löggjafarþingi og vísast nánar til umsagnar Hagsmunasamtaka heimilanna um það mál og þeirra sjónarmiða sem þar eru sett fram. Að þessu virtu styðja samtökin jafnframt heilshugar þá tillögu sem hér er til umsagnar.

- o -

Virðingarfyllst,
f.h. Hagsmunasamtaka heimilanna,

Ásthildur Lóa Þórsdóttir, formadur@heimilin.is

Guðmundur Ásgeirsson, erindreki@heimilin.is

ÍSAFJARÐARBÆR

Hafnarstræti 1 | 400 Ísafjörður
S: 450 8000 | Fax: 450 8008 | www.isafjordur.is

Alþingi
Kirkjustræti
150 Reykjavík

Ísafjörður, 5. mars 2018
2018020003

Efni: Umsögn Ísafjarðarbæjar um tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærsla (borgaralaun), 9. mál.

Á 414. fundi bæjarstjórnar Ísafjarðarbæjar, 1. mars sl., var samþykkt eftirfarandi umsögn velferðarnefndar Ísafjarðarbæjar um tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærsla (borgaralaun), 9. mál, og gerir bæjarstjórn umsögn nefndarinnar að sinni.

Velferðarnefnd Ísafjarðarbæjar er ekki hlynnt tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun). Hins vegar telur velferðarnefnd mjög brýnt að taka til endurskoðunar VI. kafla laga um félagsþjónustu sveitarfélaga nr. 40/1991, þ.e. kaflann um fjárhagsaðstoð. Nefndin vill þá sérstaklega benda á að endurskoða þurfi 19. gr. laganna

Virðingarfyllst,

Þórdís Sif Sigurðardóttir
bæjarritari

Góðan dag

Þann 20. febrúar var eftirfarandi bókun gerð hjá velferðarnefnd Ísafjarðarbæjar:

2018020003 - Frumvörp og þingsályktunartillögur til umsagnar 2018

Lagður fram tölvupóstur Sigrúnar Helgu Sigurjónsdóttur f.h. nefndasviðs Alþingis, dagsettur 2. febrúar sl., þar sem Ísafjarðarbæ er send til umsagnar tillaga til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærsla (borgaralaun), 9. mál. Umsagnarfrestur er til 2. mars nk. Bæjarráð tók erindið fyrir á 1005. fundi sínum 12. febrúar sl., og vísaði til velferðarnefndar.

Velferðarnefnd Ísafjarðarbæjar er ekki hlynnt tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun). Hins vegar telur velferðarnefnd mjög brýnt að taka til endurskoðunar VI. kafla laga um félagsþjónustu sveitarfélaga nr. 40/1991, þ.e. kaflann um fjárhagsaðstoð. Nefndin vill þá sérstaklega benda á að endurskoða þurfi 19. gr. laganna.

Þetta tilkynnist hér með.

Virðingarfyllt,

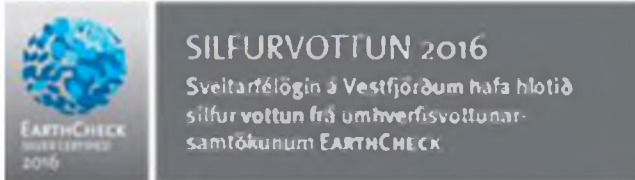
Sædis María Jónatansdóttir

Deildarstjóri í félagsþjónustu

Ísafjarðarbær, Stjórnsýsluhúsinu, Pósthólf 56, 400 Ísafjörður.

Sími: 450 8000, Fax: 450 8008, Netfang: saedis@isafiordur.is - Vefur: www.isafiordur.is

Ísafjarðarbær er Flateyri, Hnífsdalur, Ísafjörður, Suðureyri & Þingeyri – auk þess blómleg býli, strandsvæði og ósnortin víðerni.

Umsögn um þingskjal 9-2018 varðandi borgaralaun

Íslandsdeild BIEN (Basic Income Earth Network) var stofnuð í desember 2016. Markmið félagsins er að kynna skilyrðislausa grunnframfærslu og viðhalda umræðu um þessa hugmyndafræði.

Eftir yfirllestur á Þingskjali 9-2018 um skilyrðislausa grunnframfærslu er óhætt að segja að BIEN Ísland styður heils hugar við þessa tillögu til þingsályktunar í heild sinni og mælir eindregið að hún verði tekin til jákvæðrar umfjöllunar.

Það er þess virði að skoða þessi mál gaumgæfilega eins og mörg nágrannaríki okkar eru að gera, með það að markmiði að bæta hag sem flestra landsmanna.

2. mars 2018 Albert S. Sigurðsson
Formaður BIEN Ísland.

MANNRÉTTINDASKRIFSTOFA ÍSLANDS
ICELANDIC HUMAN RIGHTS CENTRE

Alþingi
Nefndasvið
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 13. febrúar 2018.

Efni: Umsögn Mannréttindaskrifstofu Íslands um tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun), 148. löggjafarþing 2017 -2018. Þingskjal nr. 9 – 9. mál.

Mannréttindaskrifstofu Íslands (MRSÍ) hefur borist ofangreind þingsályktunartillaga til umsagnar um skilyrðislausa grunnframfærslu eða svokölluð borgaralaun. Tillagan gerir ráð fyrir að skipaður verði starfshópur sem kortleggi leiðir til að tryggja öllum borgurum landsins skilyrðislausa grunnframfærslu með það að markmiði að styrkja efnahagsleg og félagsleg réttindi fólks og útrýma fátækt.

MRSÍ styður allar aðgerðir sem eru til þess fallnar að styðja efnahagsleg og félagsleg réttindi og draga úr fátækt. Skrifstofan veltir því þó fyrir sér, í ljósi þess að hér er um róttæka breytingu að ræða, sem væntanlega kostar mikinn tíma og fjármuni, en væri þó gerleg ef vel væri að henni staðið, hvort ekki mætti fremur endurskoða núverandi kerfi. Þá mætti byggja ofan á úrræði sem þegar eru til staðar, afnema eða minnka tekjuskurðingar, haga greiðslu örorku- og ellilífeyris í samræmi við framfærsluviðmið o.s.frv.

Virðingarfyllst,

f.h. Mannréttindaskrifstofu Íslands

Margrét Steinarsdóttir, framkvæmdastjóri

Umsögn

Efni: Þingsályktunartillaga um skilyrðislausu grunnframfærslu (borgaralaun) mál 9.
Viðtakandi: Borgarráð
Sendandi: Fjármálastjóri

Fyrir alþingi liggur þingsályktunartillaga, mál 9, og hefur fjármálaskrifstofu Reykjavíkurborgar verið falið að veita umsögn um málið.

Flutningsmenn tillögunnar vilja að skipuð verð nefnd til að kanna kosti þess og galla að taka upp almenn og skilyrðislaus framlög fá ríkinu til allra íbúa (borgaralaun). Verkefni starfshópsins verði að leita leiða til að tryggja öllum borgurum skilyrðislausu grunnframfærslu.

Líta verður svo á að flutningsmenn tillögunnar vilji að tekin verði upp skilyrðislaus og einstaklingsbundin grunnframfærsla ríkisins. Það vekur upp margar spurningar. Það er í fyrsta lagi ekki augljóst að það flokkist undir mannréttindi að samfélagið sendi öllum einstaklingum 18 ára og eldri fastar mánaðarlegar greiðslur án tillits til þess hvort viðkomandi hafi miklar eða litlar tekjur og eigi miklar eða litlar hreinar eignir. Það er ekki það sama og lögbundnar skyldur samfélagsins að tryggja þeim hópi ákveðna lágmarksframfærslu sem lakast er settur fjárhagslega og félagslega. Í öðru lagi er ósvarað hvað telst lágmarks grunnframfærsla. Ef að tillagan felur í sér að allir 18 ára og eldri eigi að fá fastar skilyrðislausar mánaðarlegar greiðslur frá ríkinu sem eiga að svara til reiknaðs lágmarksframfærslukostnaðar t.d. 300 þús. kr. þá mun það eitt og sér kosta mjög miklar fjárhæðir. Fjöldi einstaklinga 18 ára og eldri á árinu 2017 eru 258.554. Útgjöld við að veita öllum 18 ára og eldri 300 þús. kr. framlag á mánuði myndi kosta 930,8 milljarða en til samanburðar nema útgjöld A-hluta ríkissjóðs samkvæmt fjárlagafrumvarpi 2018 um 818,2 milljörðum. Þetta myndi þýða mjög mikinn vöxt ríkisins í hagkerfinu án tillits til þess hvernig fjármögnun yrði háttað.

Þegar horft er á þessar tölur hlýtur í þriðja lagi spurningin um fjármögnun að vakna. Ef ríkið einfaldlega prentaði meiri peninga færu áhrifin þráðbeint út í verðlagið og það myndi leiða til óðaverðbólgu og gengislækkana enda verða ekki til ný framleiðsluverðmæti og tekjur með seðlaprentun eða stórfelldum erlendum lántökum. Þess vegna yrði væntanlega að mæta þessu að öllu eða miklu leyti með nýjum tekjum ríkisins og samdrætti í ríkisútgjöldum. Hér er engin tilraun gerð til að meta hvað er mögulega hægt að sjá fyrir sér í lækkuðum útgjöldum ríkisins. Í frumvarpi að fjárlögum 2018 er gert ráð fyrir að heildarframlög vegna örorku, málefna fatlaðra, málefna aldraðra, vinnumarkaðar og atvinnuleysismála, húsnæðisstuðnings, lýðheilsu og stjórnsýslu velferðarmála nemi um 162,8 milljörðum. Útgjöld til þessara mála væri hugsanlega hægt að lækka, sérstaklega framfærslutengd útgjöld til almannatrygginga, húsnæðisstuðnings og atvinnuleysisbóta sem nema sennilega yfir 100 milljörðum, en það er tæplega raunhæft að ætla að hægt sé að skera niður öll þessi útgjöld. Eftir stendur margvísleg

Þjónusta ríkisins s.s. heilbrigðisþjónusta, skólar o.fl. sem fremur glímur við fjársveldi og tæpast er hægt að skera frekar niður. En jafnvel þó svo að yrði gert væri er langt í land með fullnaðarfjármögnun á 300 þúsund króna mánaðalegum og óskilyrtum *borgaralaunum*. Skattar á vöru og þjónustu 2018 eru áætlaðir í fjárlagafrumvarpi um 331 milljarður og tekjuskattar 295 milljarðar, þ.a. tekjuskattar einstaklinga um 181 milljarður. Nýrri skattlagningu sem ætlað væri að auka tekjur ríkissjóðs um tugi milljarða myndi mæta gríðarlegri andspyrnu hvað þá skattlagningu til að brúa ofangreint bil. Rannsóknir sýna að hækkun skatta gæti aukið enn frekar á freistni til skattaundanskota, sérstaklega ef almenningi finnst forsendur skattahækkana ósanngjarnar og jafnvel óásættanlegar.

Taka verður með í reikninginn ýmis afleidd áhrif tengd innleiðingu *borgaralauna* sem geta þegar upp er staðið skipt miklu máli. Til dæmis má reikna með að fyrirtækin hækki álagningu þegar nýr kaupendahópur kemur á markaðinn. Gera má ráð fyrir að áhugi þessa hóps sé almennt meiri á neyslu en sparnað. Þetta gæti aukið arðsemi fyrirtækja. Einnig má reikna með að fyrirtæki reyni í auknu mæli að draga úr öllum launagreiðslum umfram lágmarkstaxta með skírskotun í að starfsmenn fái miklar launahækkanir í gegnum *borgaralaun*. Það skapar fyrirtækjum tækifæri til að auka arðsemi sína enn frekar. Í tengslum við umræðuna er fjallað um þá framtíðarsýn að tæknibreytingar muni gera stóran hluta vinnuafslins óþarfan og gjörbreyta störfum í atvinnulífinu. Það mæli sérstaklega með því að taka upp skilyrðislausu framfærsluskýldu ríkisins. Væntanlega verða þessi áhrif minni í jaðri stóru hagkerfanna eins og á Íslandi en þeirra mun sennilega gæta alls staðar. Leiði þetta til stórfellds atvinnuleysis og tekjumissis fyrir stóran hóp launamanna mun það án vafa hafa mikil áhrif á almenna kaupgetu og eftirspurn í hagkerfinu og síðan arðsemi fyrirtækja og þá skatttekjur ríkissjóðs. Hugsanlega mun þessi staðreynd draga úr áhuga stórfyrirtækja á þessari vegferð.

Eitt af stóru vandamálunum í íslensku velferðarsamfélagi er sú staðreynd að launataxtar á Íslandi eru almennt mjög lágir og lægstu taxtar eru í raun undir lágmarksframfærslukostnaði. Lægstu launataxtar eru að sjálfsögðu sérstakt vandamál sem ógnar nú þegar eðlilegri atvinnuþátttöku fólks sem ber saman ráðstöfunartekjur miðað við að taka láglaunastörf eða freista þess að fá alls kyns bætur, s.s. í gegnum almannatryggingar, atvinnuleysisbætur, fjárhagsaðstoð eða *svarta vinnu* meðfram bótagreiðslum. Stuðningur samfélagsins við þá sem standa lakast dregur dóm af þessari staðreynd um launataxtana. Í stað þess að taka upp *borgaralaun* sem félagslegt tilraunaverkefni ætti að setja í forgang rýningu á stuðningskerfum ríkis og sveitarfélaga gagnvart þeim einstaklingum og fjölskyldum sem lakast eru sett með það að markmiði að tryggja grunnframfærslu þeirra. Sá stuðningur hlýtur að vera skilyrtur. Það er auðvitað áleitin spurning hvort hægt er að auka skilvirkni í þessum stuðningskerfum og gera þau hagkvæmari þannig að meiri fjármunir verði til ráðstöfnunar til að bæta hag þeirra sem hafa það lakast. En skilyrtum stuðningskerfum fylgir alltaf eftirlit. Það má í þessu sambandi minna á að lélegt skattaeftirlit á Íslandi hefur leitt til þess að ríki og sveitarfélög verða árlega af tugum milljarða tekna vegna skattaundanskota að mati sérfræðinga. Hugsanlega líða bótakerfin að einhverju marki fyrir það sama þótt þar sé um minni fjárhæðir að tefla.

Velferðarkerfið á Íslandi er um margt líkt norræna velferðarkerfinu þótt stuðningur hér sé almennt heldur minni og skattar lægri. Afkoma almennings, einkum þeirra sem þurfa að framfæra sig og sína á bótum eða launatöxtum einum saman, er þó mun lakari en á Norðurlöndunum vegna verðlags á vöru og þjónustu og húsnæðiskostnaðar. Há álagning á nauðsynjavörum í skjóli fákeppni og skorts á samkeppni er líka velferðarmál eins og há húsaleiga. Mikilvægt er að finna leiðir til að sporna gegn þessum áhrifum á innlent verðlag og arðsemiskröfur sem eru úr öllu samhengi við eðlilegar ávöxtunarkröfur í fyrirtækjarekstri.

Draga má sterklega í efa að það að láta alla einstaklinga 18 ára og eldri fá skilyrðislaust háar fjárhæðir í hverjum mánuði úr ríkissjóði leiði til þess að þeir sem lakast eru settir fái bætta afkomu. Það er mun líklegra að þeir sem lakast standa fari verst út úr slíkum kerfisbreytingum.

Birgir Björn Sigurjónsson,
fjármálastjóri

Góðan dag.

Eftirfarandi var bókað á 251. fundi Bæjarráðs Sveitarfélagsins Voga þann 21.02. 2018:

Inngangur :

Alþingi sendir til umsagnar tillögu til þingsálytkunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun), 9. mál

Niðurstaða :

Bæjarráð Sveitarfélagsins Voga er þeirrar skoðunar að ekki sé tímabært að innleiða borgaralaun meðan ekki hefur verið fundin sómasamleg lausn á málefnum elli- og örorkulífeyrisþega.

Þetta tilkynnist hér með.

Með kveðju.

Jóna Guðmundsdóttir
Sveitarfélagið Vogar

Reykjavík 6. mars 2018

Efni: Umsögn Öryrkjabandalags Íslands um tillögu til þingsályktunar um skilyrðislausa grunnframfærslu (borgaralaun), þingskjal 9 – 9. mál.

Hugmyndin um skilyrðislausa grunnframfærslu hefur rutt sér rúms hin síðustu misseri og þá meðal annars sem viðbrögð við miklum samfélagslegum breytingum samhliða fjórðu iðnbýltingunni. Óttast er að aukin sjálfvirknivæðing muni ógna fjölda starfa og leiða til aukins atvinnuleysis. Fólk með skerta starfsgetu á yfirleitt erfitt með að fá störf við hæfi í dag og er í meiri hættu en aðrir með að missa sín störf. Aukin samkeppni mun gera fólki með skerta starfsgetu erfiðara fyrir, þar sem það er nú þegar í viðkvæmari stöðu á vinnumarkaði. Með því að fleiri starfsmenn vinni færri stundir hver, væri hægt að minnka samkeppni á vinnumarkaði og þrýsting á starfsmenn að vinna fullt starf. Slíkt myndi í mörgum tilvikum koma til móts við fólk með skerta starfsgetu.

Jákvæð markmið

Markmið með þingsályktunartillögunni er að styrkja efnahagsleg og félagsleg réttindi fólks og jafnframt að útrýma fátækt á Íslandi. Fátækt er því miður, staðreynd á Íslandi. Mikil og knýjandi þörf er á því að unnið verði markvisst að þessum markmiðum. Öll skref í þá átt eru jákvæð og því er að sama skapi jákvætt skref að fela félags- og jafnréttismálaráðherra að skipa starfshóp sem kortleggi leiðir til að tryggja skilyrðislausa grunnframfærslu, þ.e. verði ofangreindum markmiðum náð. Mikilvægt er því að starfshópurinn hafi ítarlegt og raunverulegt samráð við ÖBÍ í starfi sínu.

Þessum markmiðum verður einfaldlega ekki náð nema með því að bæta stöðu þeirra sem nú þegar þurfa að reiða sig á framfærslu frá hinu opinbera. Því skipta útfærslan og upphæðir miklu máli.

Mikilvægi útfærslu og upphæða

Útfærsla skilyrðislausrar grunnframfærslu skiptir mjög miklu máli og þá sérstaklega hvaða upphæð(ir) er miðað við og hvaða samfélagshópar eiga rétt á henni. Er verið að dreifa fjármunum til allra borgara landsins, þannig að einstaklingar sem hafa öruggar tekjur sem duga vel til framfærslu fái einnig greidd borgaralaun? Ef allir borgarar landsins fá greidda skilyrðislausa upphæð mánaðarlega er hætt við að um svo lága upphæð yrði að ræða að staða einstaklinga og fjölskyldna sem hafa engar eða lágar aðrar tekjur sér til framfærslu, s.s. vegna skertrar starfsgetu, verði enn verri en áður.

Eða er skilyrðislaus grunnframfærsla hugsuð fyrir einstaklinga og fjölskyldur, sem eru með tekjur undir ákveðnu skilgreindu viðmiði sem þarf til að geta lifað mannsæmandi lífi og með reisn í íslensku samfélagi?

Seinni leiðin gæti nýst til að útrýma fátækt á Íslandi, en þá þarf upphæð skilyrðislausrar grunnframfærslu að vera vel ígrunduð og fullnægjandi til að tryggja í raun það sem henni er ætlað að tryggja og ná til allra þeirra sem vegna fötlunar, sjúkdóma, aldurs eða annarra ástæðna eru með skerta starfsgetu og/eða af öðrum orsökum geta ekki aflað sér atvinnutekna.

Skilyrðislaus grunnframfærsla myndi þá ná til þeirra sem þurfa að treysta á velferðarkerfið með framfærslu sína, s.s. almannatryggingar, atvinnuleysisbætur og fjárhagsaðstoð sveitarfélaga.

Ef farin er sú leið að innleiða skilyrðislausu grunnframfærslu (borgaralaun) fyrir alla borgara með upphæðum sem ekki eru nægilegar háar til að duga fyrir grunnframfærslu og sem kæmu í stað núverandi framfærslukerfa, myndi staða einstaklinga og fjölskyldna sem þurfa að treysta á framfærslukerfin versna enn.

Eins og fram kemur í greinargerð með þingsályktunartillögunni hafa rannsóknir sýnt mjög greinilega alvarlegar afleiðingar fátæktar, fyrir samfélagið og einstaklinga, ekki síst fyrir börnin. Staða foreldra skiptir sköpum í þessu sambandi. Upphæðir sem duga til mannsæmandi framfærslu geta ekki talist kostnaður heldur fjárfesting í fólki og betra lífi. Erfiðar fjárhagsaðstæður koma í veg fyrir bata fólks auk þess sem lágar tekjur geta gert fólki erfitt um vik að komast aftur á vinnumarkaðinn og/eða taka þátt í félagslífi. Niðurstaða stórrar rannsóknar við norska háskóla er á sömu leið, þ.e. að hærri greiðslur úr velferðarkerfinu skapi frekar hvata og ýti undir aukna atvinnuþátttöku.¹

Áhersla á mannréttindi í stað velferðar eða ölmusu

Undirrituð tekur heilshugar undir eftirfarandi tilvitnun í þingsályktunartillögunni um framfærslu og mannréttindi:

„Hugtökin velferð og mannréttindi fela í sér grundvallarmun, því velferð er ekki lagalegt hugtak og vísar ekki til mannréttinda í sjálfu sér, og hafa þarf hugfast að ríkinu ber skylda til að tryggja að tilteknum þörfum íbúa landsins sé mætt; ekki á grundvelli velferðar eða ölmusu, heldur á grundvelli lagalegs réttar.“

Ríkið hefur skuldbundið sig, samkvæmt 76. gr. Stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands og alþjóðlegum mannréttindasamningum, s.s. 11. gr. Alþjóðasamnings SÞ um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi, 12. gr. Félagsmálasáttmála Evrópu og 28. gr. Samnings SÞ um réttindi fatlaðs fólks, til að tryggja þeim sem þess þurfa rétt til félagslegs öryggis. Þar segir að aðildarríkin viðurkenni rétt hvers og eins til viðunandi lífsafkomu og sífellt batnandi lífsskilyrða. Í þessu felst að enginn maður skuli þurfa að líða skort og hafa ríkin skuldbundið sig til að skapa skilyrði til þess að allir geti notið efnahagslegra, félagslegra og menningarlegra réttinda. Þannig er ekki um ölmusu til viðtakenda að ræða heldur lagalegan rétt þeirra.

¹ <http://eyjan.pressan.is/frettir/2015/04/01/sterk-velferdarkerfi-og-haar-botagreidslur-yta-undir-aukna-atvinnuhatttoku/>

<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/generous-welfare-systems-actually-make-people-more-keen-to-work-europe-wide-study-finds-10144712.html>

Tekið er undir mikilvægi þess að efla efnahagsleg og félagsleg réttindi og að þau eigi að hafa sama sess í lögum og borgaraleg og stjórnámálaleg réttindi til að tryggja að allir borgarar landsins geti tekið virkan þátt í samfélaginu.

Skortur á efnislegum gæðum örorkulífeyrisþega á Íslandi

Afkoma þorra örorkulífeyrisþega í íslensku samfélagi getur ekki talist viðunandi og líf skjör þeirra hafa ekki farið batnandi. Reyndin er sú að líf skjör lífeyrisþega og þá sérstaklega örorku- og endurhæfingarlífeyrisþega, eru oft á tíðum svo slök að fólk lifir við fátækt „þrátt fyrir að meginmarkmið almannatrygginga hafi einmitt verið það að draga úr fátækt í þjóðfélaginu“, eða eru í mikilli hættu á því að lifa í fátækt.² Eins og fram kemur í félagsvísun Hagstofu Íslands skera örorkulífeyrisþegar sig úr þegar skortur á efnislegum gæðum er skoðaður út frá atvinnustöðu, en 23% þeirra bjó við skort af efnislegum gæðum árið 2014.³ Einnig verður að horfa til þess að framfærsluviðmið almannatrygginga (hámarksgreiðslur fyrir lífeyrisþega með engar aðrar tekjur) er í dag rúmar 204 þúsund krónur útborgað.⁴ Það sér það hver maður að ekki er hægt að framfleyta sér á þessum tekjum.

Fjöldi rannsókna sýna að greiðslur almannatrygginga hafi um langt skeið ekki dugað til lágmarksframfærslu og hefur EFM-nefndin⁵ m.a. „bent á að öryrkjar hér á landi hafi þurft að reiða sig á frjáls félagasamtök til að geta framfleytt sér“,⁶ og hefur sú staða því miður ekki breyst. Örorkulífeyrir er yfirleitt framfærsla til lengri tíma fyrir fólk sem oft á tíðum ber mikinn kostnað vegna fötlunar sinnar og/eða veikinda, s.s. vegna aðkeyprar þjónustu. Talið er að öryrkjar þurfi að hafa 15-30% hærri tekjur til að öðlast sömu líf skjör og aðrir vegna aukakostnaðar.⁷ Við afmörkun á upphæðum verður því að greina á milli annars vegar sértæks kostnaðar einstaklinga vegna fötlunar og/eða veikinda og hins vegar framfærslu, þ.e. kostnaðar vegna fæðis, klæðis, húsnæðis og eðlilegrar samfélagsþátttöku til jafns við aðra.

Miklar tekjutengingar auka á fátækt og flækjustig framfærslukerfa

Mjög miklar tekjutengingar einkenna íslenska almannatryggingakerfið. „Tekjutengingar draga úr virkni kerfisins sem borgararéttindakerfi fyrir alla og færa það nær ölmusukerfi fyrir minnihlutahópa“. ⁸ Skilyrðislaus grunnframfærsla myndi hins vegar geta fært fólki réttindi sem borgarar þessa lands, en slíkt færi, eins og áður sagði, eftir útfærslu hennar.

Tekjutengingarnar gera það að verkum að margir lífeyrisþegar eru fastir í fátækt þrátt fyrir að geta aflað sér einhverra tekna. Lífeyrisþegar geta verið í þeirri stöðu að viðbótartekjur gera ekki annað en að lækka greiðslur frá Tryggingastofnun ríkisins (TR) um sömu krónutölu, t.d. 40.000 kr. atvinnu- eða lífeyrissjóðsgreiðslur á mánuði geta lækkað greiðslur frá TR um 40.000 kr. Þessir einstaklingar ná því ekki að auka

² Stefán Ólafsson. Framþróun velferðarríkisins: Frá ölmusu til borgararéttinda – og aftur til baka? 2003.

³ Á vef Hagstofu Íslands er ekki að finna nýrra talnaefni um skort á efnislegum gæðum efr atvinnustöðu.

⁴ Hópur lífeyrisþega getur fengið heimilisuppbót til viðbótar þessari upphæð að uppfylltum ákveðnum skilyrðum. Einungis um 30% örorkulífeyrisþega fær greidda heimilisuppbót.

⁵ EFM-nefndin var stofnuð skv. Samningi sameinuðu þjóðanna um efnahagsleg, félagsleg og menningarleg réttindi og hefur grundvallarhlutverki að gegna við túlkun samningsins.

⁶ Aðalheiður Ámundadóttir & Rachael Lorna Johnstone. Mannréttindi í þrengingum. Afd rif efnahagslegra og félagslegra réttinda í efnahagskreppunni. Rannsóknir í félagsvísindum XI. Erindi flutt á ráðstefnu í október 2010.

⁷ Stefán Ólafsson. (2005). Örorka og velferð á Íslandi og öðrum vestrænum löndum. Reykjavík: Rannsóknarstöð þjóðmála, Háskóla Íslands og Öryrkjabandalag Íslands.

⁸ Framþróun velferðarríkisins. Frá ölmusu til borgararéttinda – og aftur til baka? Stefán Ólafsson. 2003.

ráðstöfunartekjur sínar, þrátt fyrir að hafa einhverjar tekjur til viðbótar lífeyri almannatrygginga. Þetta á við um 40% örorkulífeyrisþega. Eins og fram kemur í greinargerð með þingsályktunartillögunni myndi einhver vinna alltaf bæta hag viðkomandi ef framfærslan væri skilyrðislaus þar sem að hún myndi leggjast ofan á grunnframfærsluna. Það sama á við um aðrar tekjur, s.s. lífeyrissjóðstekjur.

Framfærsluviðmið almannatrygginga er allt of lágt. Það var lögfest til að tryggja **öllum** lífeyrisþegum ákveðna lágmarksupphæð til framfærslu, en nær ekki þeim tilgangi sínum, sbr. svar félags- og húsnæðismálaráðherra við fyrirspurn um greiðslu almannatrygginga til örorkulífeyrisþega⁹. Hópur örorkulífeyrisþega er með heildartekjur undir og jafnvel langt undir skilgreindu framfærsluviðmiði.¹⁰ Í svari ráðherra kemur fram að 225 lífeyrisþegar voru í nóvember 2016 með heildartekjur undir 150 þúsund kr. Ástæðan fyrir þessum lágu heildartekjum er sú að sérstök uppbót til framfærslu hefur verið skert á grundvelli fyrri búsetu erlendis með sama hætti og aðrir bótaflokkar, þvert gegn tilgangi þess og á grundvelli reglugerðarákvæðis, sem virðist ganga í berhöggi við lögin.

Annað dæmi um að víða sé pottur brotinn hvað varðar ákvörðun um framfærslu hins opinbera er ákvörðun fjárhagsaðstoðar sveitarfélaga. Öll sveitarfélög á landinu eru með grunnfjárhæðina undir þeirri upphæð, sem leiðbeinandi reglur um fjárhagsaðstoð gera ráð fyrir.¹¹ Grunnfjárhæð fyrir einstakling er hæst hjá Reykjavík 189.875 kr., (fyrir skatt) en hjá nokkrum sveitarfélögum eru upphæðirnar í kringum 130 þúsund kr. Ljóst er að grunnfjárhæðir sveitarfélaga eru langt frá þeirri framfærslu sem einstaklingur og fjölskyldur þurfa til að framfleyta sér og lifa mannsæmandi lífi. Ákvæði um skerðingar lífeyris almannatrygginga vegna fyrri búsetu erlendis ýta einstaklingum í þessari stöðu yfir á fjárhagsaðstoð, þar sem þeir í mörgum tilvikum festast til langframa. Skilyrðislaus grunnframfærsla gæti leyst ofangreinda hópa úr fátækt, en það fer eftir úrfærslu hennar.

Dæmigert neysluviðmið

Eins og áður segir skiptir upphæð skilyrðislausrar grunnframfærslu miklu máli. Það væri hægt að nýta dæmigert neysluviðmið velferðarráðuneytisins í þessum tilgangi, en þá þyrfti að uppfæra það og bæta við raunhæfum útgjöldum vegna húsnæðiskostnaðar.¹² Í ávarpi velferðarráðherra í skýrslunni Íslensk neysluviðmið segir að tilgangur þeirra sé meðal annars að þau nýtist til að nálgast lágmarksframfærslu í landinu.

Einföldun

Annar mikilvægur ávinningur með innleiðingu skilyrðislausrar grunnframfærslu felst m.a. í því að taka út tekjutengingar og flækjustig vegna samspils á milli framfærslukerfa. Núverandi almannatryggingakerfi er svo flókið að fólk almennt nær ekki að setja sig inn í það. Grímmar tekjutengingar festa fólk í fátæktargildrum. Mjög mikilvægt er að vera með einfalt, gegnsætt og skiljanlegt kerfi, með hvata fyrir fólk með

⁹ Þingskjal 274. 34 mál.

¹⁰ Hið sama á við um hóp elli- og endurhæfingarlífeyrisþega,

¹¹ Samkvæmt núgildandi leiðbeinandi reglum frá 2003 skal fjárhagsaðstoð miðast við sam anlagðar greiðslur örorkulífeyris, tekjutryggingar og heimilissuppbótar eins og þær eru á hverjum tíma. Samanlögð upphæð þessara bótaflokka árið 2018 er 237.106 kr. en hæsta grunnfjárhæð sveitarfélags fyrir einstakling á sama tíma er 189.875 kr.

¹² Við uppfærslu árið 2012 var húsnæðiskostnaður tekinn út úr neysluviðmiðunum.

skerta starfsgetu til aukinnar þátttöku í samfélaginu í gegnum vinnu og aðra virkni. Tryggja þarf að fólk með skerta starfsgetu geti aukið tekjur sínar og festist ekki í fátæktargildrum, eins og raunin er í dag. En fyrst og fremst þurfa framfærslukerfi, s.s. almannatryggingar og atvinnuleysisbætur að tryggja mannsæmandi framfærslu og veita fólki raunverulega vernd gegn fátækt.

Að lokum

Með þingsályktunartillögunni sem hér er til umsagnar er ekki lagt til að tekin verði upp skilyrðislaus grunnframfærsla. Hins vegar er lagt til að unnin verði greiningarvinna í því skyni að koma með tillögu að útfærslu. ÖBÍ hefur ekki markað sér stefnu um skilyrðislausa grunnframfærslu.

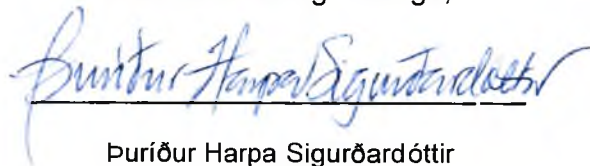
Markmið þingsályktunartillögunnar, sem hér er til umsagnar, að styrkja efnahagsleg og félagsleg réttindi fólks og uppræta fátækt, þannig að allir hafi í raun jöfn tækifæri, er mjög mikilvægt og löngu tímabært.

Til að svo megi verða þarf upphæð grunnframfærslu að vera nægjanleg og tryggt sé að einstaklingar og fjölskyldur sem ekki geta aflað sér tekna með öðru móti geti lifað mannsæmandi lífi í takti við samfélagsgerð hvers tíma. Útfærsla grunnfjárhæðar þarf enn fremur að tryggja að íbúar búi við sífellt batnandi kjör og lífsskilyrði.

Íslenskt samfélag er auðugt og með pólitískum vilja, forgangsroðun og jafnari skiptingu efnislegra gæða ætti að vera hægt að tryggja öllum mannsæmandi framfærslu.

Ekkert um okkur án okkar

Með vinsemd og virðingu,

Þuríður Harpa Sigurðardóttir
formaður ÖBÍ